

Joanna Dobkowska

Chiny : mocarstwo odpowiedzialne? Analiza relacji Chin z państwami dorzecza Mekongu w dziedzinie hydroenergetyki

Pisma Humanistyczne 9, 193-209

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Chiny — mocarstwo odpowiedzialne? Analiza relacji Chin z państwami dorzecza Mekongu w dziedzinie hydroenergetyki

Dynamiczny rozwój gospodarczy, cechujący Chiny w ostatnich dziesięcioleciach, stanowi przyczynę niepokoju nie tylko wielkich mocarstw obawiających się utraty dotychczasowej uprzywilejowanej pozycji, lecz również mniejszych państw położonych w bliskim sąsiedztwie. Chiny starają się łagodzić te obawy, powołując się na doktrynę „pokojuowego wzrostu”. Ponadto dążą one do tego, by zostać uznane za „mocarstwo odpowiedzialne”, dbające nie tylko o własny rozwój, lecz odpowiadające na potrzeby mniejszych i często słabiej rozwiniętych państw. By sprostać temu wzorcowi, stopniowo rozszerzają swoją sieć wpływów zarówno terytorialnie, włączając do niej państwa Azji Południowo-Wschodniej, jak i podmiotowo, uwzględniając w swojej polityce wobec mniejszych krajów działania kooperacyjne, współpracę gospodarczą i pomoc rozwojową. Szczególnie duże zaangażowanie ChRL widoczne jest w regionie dorzecza Mekongu, czego instytucjonalnym wyrazem jest uczestnictwo w Strefie Wielkiego Mekongu (Greater Mekong Subregion, GMS)¹. Przedsięwzięcia tego rodzaju spotykają się z przyjazną reakcją państw Azji Południowo-Wschodniej, umacniając pozytywny wizerunek ChRL w regionie, i sprzyjają pogłębianiu współpracy gospodarczej.

Mimo to, wbrew retoryce „odpowiedzialnego mocarstwa”, Chiny nie podejmują działań kooperatywnych tam, gdzie nie zmuszają ich do tego okoliczności, a dominacja ich potencjału jest bezwzględna. Wydaje się również, że nie wykazują one odpowiedzialności międzynarodowej w tych aspektach swoich działań, które dotyczą kluczowych interesów bezpieczeństwa — na przykład kwestii bezpieczeństwa energetycznego. Przykładem tego jest polityka ChRL w dziedzinie hydroenergetyki wobec państw regionu Mekongu, która — mimo ostatnich zmian — wykazuje cechy działań jednostronnych i nie uwzględnia pozostałych zainteresowanych państw w procesie decyzyjnym ani dostępie do informacji.

¹ Członkami tego ugrupowania, oprócz Chin, są także Tajlandia, Myanmar, Laos, Wietnam i Kambodża. Szerzej o tym ugrupowaniu zob. *Greater Mekong Subregion*, Asian Development Bank, <<http://beta.adb.org/countries/gms/main>>, [18.05.2012].

Celem niniejszej pracy jest porównanie dwóch postaw CHRL wobec państw Strefy Wielkiego Mekongu — kooperacyjnej i dominacyjnej — w dziedzinie hydroenergetyki, a także próba odpowiedzi na pytanie, czy w sytuacji, gdy dyskusja toczy się nad zagadnieniem kluczowym dla bezpieczeństwa Chin, jakim bez wątpienia jest stabilność energetyczna, CHRL potrafi zastosować się do zasad odpowiedzialności międzynarodowej.

Definicje i ujęcia teoretyczne. Definicja „mocarstwa odpowiedzialnego”

Mimo iż termin „mocarstwo odpowiedzialne”² został utworzony w odpowiedzi na dynamiczny wzrost Chin, nie oznacza to, iż Państwo Środka stanowi jego doskonałą ilustrację. Przeciwnie — jest to zespół kryteriów i oczekiwań, które CHRL musi dopiero wypełnić, by przekonać społeczność międzynarodową o szczerości swoich postulatów: pokojowego rozwoju i antyhegemonizmu³. Kryteria niezbędne do uzyskania tytułu „mocarstwa odpowiedzialnego” nie są jednak jasne. Podczas debaty organizowanej przez Carnegie Endowment for International Peace do najważniejszych zaliczono przede wszystkim kierowanie się w swych dążeniach szerszym interesem międzynarodowym i stabilnością systemu międzynarodowego, których kształt ustalany będzie na drodze wzajemnych porozumień i uzgadniania narodowych potrzeb i oczekiwań. Mocarstwo odpowiedzialne powinno również stosować w swojej polityce — w sposób zarówno bezpośredni, jak i dorozumiany — międzynarodowe normy i standardy oraz zalecenia instytucji międzynarodowych⁴. Cel ten może być przez Chiny osiągnięty, gdy wykażą one społeczności międzynarodowej swoje zaangażowanie w budowanie międzynarodowych dóbr publicznych — takich jak stabilność gospodarcza i zrównoważony rozwój międzynarodowy, nieprolifracja i zwiększanie bezpieczeństwa. Drażliwą kwestią pozostaje problem respektowania praw człowieka, postrzeganych przez CHRL jako

² Angielskim odpowiednikiem tego terminu jest *responsible stakeholder*, jednakże w niniejszej pracy autorka zdecydowała się używać pojęcia „mocarstwo” (nie zaś „interesariusz”), ponieważ oczekiwania wobec Chin odnoszą się do państwa aspirującego do roli mocarstwa światowego. Świat oczekuje, że Chiny będą stosować zasady odpowiedzialności międzynarodowej jako mocarstwo, co uzasadnia zastosowany przykład terminu.

³ Oczekiwania społeczności międzynarodowej wobec Chin, które powinny dostosować się do wymogów „mocarstwa odpowiedzialnego”, budzi szereg kontrowersji. Wynikają one przede wszystkim z faktu, iż oczekiwania te zostały sformułowane przez USA i oznaczają konieczność dopasowania się do ich polityki. Szerzej na temat historycznego rozwoju koncepcji „mocarstwa odpowiedzialnego” i wynikających z niej kontrowersji zob. A. Etzioni, *Is China a responsible stakeholder?*, „International Affairs”, maj 2011, nr. 87/3, s. 540–542.

⁴ B. Gill, *China Becoming a Responsible Stakeholder*, Carnegie Endowment for International Peace, s. 1, <http://carnegieendowment.org/files/Bates_paper.pdf>, [20.05.2012].

próba ingerencji państw Zachodu w wewnętrzne sprawy Chin⁵. Jednakże, mimo pewnych odwrótów w kierunku polityki bardziej jednostronnej, dotychczasowe ogólne tendencje wskazują, że ChRL wprowadza elementy polityki „mocarstwa odpowiedzialnego” do swoich działań, wyraźnie zmierzając do realizacji stawianych sobie oczekiwań. Świadczyć o tym może przede wszystkim uznanie wytworzonego po II wojnie światowej ładu międzynarodowego i działanie w jego ramach, a także działania na rzecz nieprolifracji broni masowego rażenia czy też zaangażowanie w wielostronne instytucje bezpieczeństwa w Azji⁶.

Przyjęcie koncepcji „mocarstwa odpowiedzialnego” nie wynikało jednak z uległości Pekinu wobec nacisków międzynarodowych. Przeciwnie — jest to dla rozdającej się potęgi, jaką są Chiny, szansa na odegranie większej roli w środowisku międzynarodowym i zdobycia zaufania oraz poparcia ze strony innych państw. Dlatego tak chętnie angażują się one w pracę międzynarodowych organizacji i komisji, zwłaszcza w dziedzinach międzynarodowego bezpieczeństwa. Widoczne jest jednak także włączenie się w problematykę międzynarodowego rozwoju gospodarczego i udzielanie pomocy rozwojowej słabszym państwom. Szczególnie ważnym podmiotem tej pomocy są państwa GMS.

Międzynarodowe standardy dotyczące hydroenergetyki

Choć energia pozyskiwana z elektrowni wodnych przyczynia się do szybszego rozwoju i poprawy warunków życia ludności, jej pozyskiwanie wiąże się z dużymi kosztami ekologicznymi i społecznymi, często marginalizowanymi przez państwa rozwijające się. Wzbudziło to zaniepokojenie społeczności międzynarodowej, która dla oszacowania rzeczywistych zysków i strat wynikających z budowy tam hydroenergetycznych powołała w lutym 1998 r. Międzynarodową Komisję ds. Tam (World Commission on Dams, WCD). Organ ten, składający się z 12 przedstawicieli rządów, instytucji obywatelskich, naukowców i przedstawicieli przemysłu, w ciągu dwóch lat analizował funkcjonowanie już istniejących i dopiero budowanych tam, badał dokumentację techniczną, przeprowadzał konsultacje z ekspertami i przyjmował oświadczenia zainteresowanych stron. Powstały w wyniku tych prac raport końcowy *Dams And Development: A New Framework The Report Of The World Commission On Dams*, wydany w 2000 r., wskazywał zagrożenia i negatywne konsekwencje związane z funkcjonowaniem tam, a także wyznaczał szereg zasad i zaleceń dla stron podejmujących budowę takich obiektów. Normy wypracowane

⁵ B. Gill, D. Blumenthal, M. D. Swaine, J. Tuchman Mathews, *China as a Responsible Stakeholder*, Carnegie Endowment for International Peace, <<http://carnegieendowment.org/2007/06/11/china-as-responsible-stakeholder/2kt>>, [18.05.2012].

⁶ B. Gill, *China Becoming...*, op. cit., s. 2–3.

przez WCD zdobyły uznanie międzynarodowe, a część państw (m. in. Wietnam) włączyła je do swoich procesów decyzyjnych⁷.

Według raportu końcowego WCD wśród najważniejszych negatywnych konsekwencji budowy tam rzecznych należy wymienić konieczność przesiedlenia ok. 80 mln ludzi, z których znaczny odsetek nie zdołał uzyskać w nowej siedzibie porównywalnego poziomu życia. Do 2000 r. bieg ponad 60 proc. wszystkich rzek na świecie został zmieniony, przyczyniając się do nieodwracalnych zmian w ekosystemie i wyniszczenia gatunków roślin i zwierząt. Części tych negatywnych konsekwencji można było uniknąć, jednak działania mające na celu ich łagodzenie często były niewystarczające⁸. Wytyczne sformułowane przez WCD mają ograniczać koszty funkcjonowania tam. Podstawowym obowiązkiem państwa podejmującego budowę tamy jest prowadzenie przejrzystego procesu decyzyjnego, dającego możliwość swobodnej partycypacji wszystkim zainteresowanym stronom. Szczególnie ważne jest precyzyjne określenie kosztów ekologicznych i społecznych przy współudziale społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a w przypadku rzek międzynarodowych także skonsultowanie decyzji z innymi państwami przybrzeżnymi⁹. Ograniczanie kosztów budowy kolejnych tam ma się odbywać również poprzez maksymalizację efektywności już istniejących instalacji.

Uwarunkowania stosunków państw w regionie Mekongu. Uwarunkowania geograficzne. Potencjał hydroenergetyczny Mekongu

Mekong, liczący 4 350 km długości, jest 12. pod tym względem rzeką na świecie. Jego dorzecze wynosi 810 tys. km² i obejmuje 6 państw: Kambodżę, Laos, Wietnam, Myanmar, Tajlandię oraz Chiny (prowincja Yunnan). Źródła Mekongu znajdują się na Wyżynie Tybetańskiej, natomiast ujście do Morza Południowochińskiego ma charakter delty o powierzchni 55 tys. km²¹⁰. Bieg rzeki dzielony jest na górny, stanowiący 24 proc. dorzecza i położony głównie na terytorium Chin (w niewielkim stopniu również Myanmaru), oraz dolny, obejmujący pozostałe państwa GMS.

⁷ *The World Commission on Dams Framework — A Brief Introduction*, International Rivers, 2008, <<http://www.internationalrivers.org/resources/the-world-commission-on-dams-framework-a-brief-introduction-2654>>, [20.05.2012].

⁸ *Dams and Development: A New Framework for Decision-Making*, World Commission of Dams, Earthscan Publications Ltd, London and Sterling, 2000, s. xxx (*Executive summary*). Raport jest dostępny online: <http://www.unep.org/dams/WCD/report/WCD_DAMS%20report.pdf>, [20.05.2012].

⁹ *Ibidem*, s. 167n.

¹⁰ *Mekong River*, Encyclopaedia Britannica, 2012, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/373560/Mekong-River>>, [23.05.2012].

Z różnicy w położeniu poszczególnych państw wynika ich dostęp do poszczególnych zasobów Mekongu. Dla państw położonych w dolnym biegu — Laosu, Kambodży i Wietnamu umiejscowionego w delcie — stanowi ona podstawę kluczowego w gospodarkach tych krajów rolnictwa i rybołówstwa. Szczególnie istotny jest dla nich stały napływ osadów z górnego biegu rzeki, tworzących w biegu dolnym gleby aluwialne, które są podstawą tradycyjnego rolnictwa. Mekong stanowi również ważny szlak komunikacyjny, istotny szczególnie w przypadku obszarów odciętych od morza, takich jak Laos czy chińska prowincja Yunnan¹¹. Oprócz tych tradycyjnych funkcji obecnie Mekong jest coraz częściej wykorzystywany jako źródło hydroenergii, a co za tym idzie — źródło dochodu dla państw przybrzeżnych¹². Szacowany potencjał hydroenergetyczny górnego biegu, przypadający właściwie wyłącznie na Chiny, wynosi 28 930 MW, natomiast w dolnym biegu wynosi on łącznie 30 000 MW¹³.

Uwarunkowania ekonomiczne i energetyczne. Polityka energetyczna Chin

Bezpieczeństwo energetyczne jest postrzegane przez rząd w Pekinie jako zagadnienie kluczowe dla dalszego rozwoju i wynikającej z niego stabilności politycznej. Jak zauważają S. Paul oraz R. N. Bhattacharya, wzrost gospodarczy i industrializacja w przypadku wszystkich państw rozwijających się — a zatem także Chin — nie tylko wymagają energii jako niezbędnego wkładu, lecz również generują dalszy wzrost zapotrzebowania¹⁴. Sprawia to, że konsumpcja energii w Chinach przekracza możliwości produkcyjne państwa i od 1993 r. są one zmuszone do importu nośników energetycznych¹⁵.

Wzrost gospodarczy przekłada się również na strukturę produkcji energii¹⁶. W ChRL jako nośnik energetyczny w wytwarzaniu energii elektrycznej w dalszym

¹¹ M. Keskinen, K. Mehtonen, O. Varis, *Transboundary cooperation vs. internal ambitions: The role of China and Cambodia in the Mekong region*, [w:] *International Water Security: Domestic Threats and Opportunities*, red. N. I. Pachova, M. Nakayama, L. Jansky, Tokio 2008, s. 82–84.

¹² Przykład tego może stanowić nowy laotański projekt zaopatrywania sąsiednich krajów w energię elektryczną dzięki tamie w Xayaburi; zdaniem władz, ma on przekształcić Laos w „akumulator Azji Południowo-Wschodniej”, jednak szanse na jego powodzenie wydają się ograniczone. Zob. szerz. *Hydropower on the Mekong: Might not give a dam*, „The Economist”, 2011, <http://www.economist.com/blogs/banyan/2011/05/hydropower_mekong>, [20.05.2012].

¹³ *State of the Basin Report 2010*, Mekong River Commission, 2010, s. 27.

¹⁴ S. Paul, R. N. Bhattacharya, *Causality between energy consumption and economic growth in India: a note on conflicting results*, „Energy Economics”, volume 26 (2004), issue 6, s. 977–978.

¹⁵ Zob. szerz. Zhou Peng *China's Energy Import Dependency: Status and Strategies*, Energy Studies Institute, 2012, s. 7, <<http://www.esi.nus.edu.sg/docs/event/zhou-peng.pdf>>, [21.05.2012].

¹⁶ Przytoczone dane na temat chińskiej struktury produkcji energii z uwzględnieniem podziału na poszczególne nośniki energetyczne, zob. *Electricity/Heat in China in 2009*, IEA Energy Stati-

ciągu dominują kopaliny, przede wszystkim węgiel kamienny, odpowiadający za 79 proc. produkcji. Jednak władze chińskie wielką wagę przykładają do kwestii dywersyfikacji nośników — przede wszystkim z powodu chęci uniezależnienia się od konieczności importu węglowodorów¹⁷. Z tego względu szczególnie istotna dla Pekinu jest intensyfikacja produkcji ze źródeł odnawialnych, dzięki którym wytworzono 17 proc. elektryczności. Rozwój tej gałęzi produkcji jest wspierany przez państwo od 1995 r., gdy wydana została Ustawa o energii elektrycznej. Kolejne regulacje — zarówno o charakterze ustawy, jak i rozporządzeń wykonawczych — stopniowo zwiększały rolę energii odnawialnej, np. wydana w 2005 r. Ustawa o energii odnawialnej nie tylko podkreśliła jej strategiczny charakter, lecz również przyspieszyła implementację dotychczasowych planów jej rozwoju¹⁸.

Wśród odnawialnych źródeł energii największą rolę odgrywa hydroenergia, odpowiadająca za 95 proc. energii elektrycznej wytworzonej ze źródeł alternatywnych. Szacunki z 2011 r. wskazują, że obecnie wykorzystywany potencjał hydroenergetyczny Chin wynosi ok. 200 GWh, co stanowi ok. 30 proc. możliwości, a ma on zostać jeszcze podwojony do 2020 roku¹⁹. Jest on realizowany zarówno przez niewielkie tamy rzeczne, zaopatrujące w elektryczność obszary wiejskie (tzw. small hydro — elektrownie o mocy nieprzekraczającej 50 MW)²⁰, jak i przez rządowe przedsięwzięcia o ogromnej mocy, konstruowane z zastosowaniem najnowszych światowych technologii²¹. Do największych z nich, oprócz słynnej Tamy Trzech Przełomów, należy projekt tzw. kaskady Mekongu. Obejmuje on 8 tam umiejscowionych w górnym biegu rzeki, z których 4 już funkcjonują, jedna rozpocznie działalność na potrzeby komercyjne w 2015 r., jedna jest w trakcie konstrukcji a dwie w fazie zaawansowanego planowania. Szacowana łączna wydajność całej kaskady wynosi 15,56 GW²². Ogromny potencjał hydroenergetyczny kaskady

stics, <http://www.iea.org/stats/electricitydata.asp?COUNTRY_CODE=CN>, [20.05.2012].

¹⁷ Fan He, Donghai Qin *China's Energy Strategy in the Twenty-first Century*, „China & World Economy” volume 14 (2006), issue 2, s. 93, 98n.

¹⁸ Zhang Peidong i in. *Opportunities and challenges for renewable energy policy in China*, „Renewable and Sustainable Energy Reviews”, volume 13 (2009), issue 2, s. 422.

¹⁹ *List of World's Largest Hydroelectricity Plants and Countries — China Leading in building Hydroelectric Stations*, Green World Investors, 2011, <<http://www.greenworldinvestor.com/2011/03/29/list-of-worlds-largest-hydroelectricity-plants-and-countries-china-leading-in-building-hydroelectric-stations/>>, [21.05.2012].

²⁰ *China's dam and hydro-energy policy*, British Embassy in Beijing, 2005, s. 1, <<http://www.bbc.co.uk/blogs/opensecrets/3Gorges2.pdf>>, [21.05.2012].

²¹ He Gong, *Future of China's Hydropower: Speeding up development and sustainable development*, UNHYDRO, 2004, s. 3, <http://www.un.org/esa/sustdev/sdissues/energy/op/hydro_he_english.pdf>, [20.05.2012].

²² Szczegółowe dane dotyczące poszczególnych tam na Mekongu (m.in. potencjał wytwórczy, daty rozpoczęcia i zakończenia produkcji oraz rozpoczęcia działania, podmiot odpowiedzialny) zob. *Interactive Mekong Map*, The Stimson Center, 2011, <<http://www.stimson.org/infographics/interactive-mekong-map/>>, [20.05.2012].

Mekongu sprawia, że jest ona dla Chin ważnym narzędziem do zapewnienia bezpieczeństwa hydroenergetycznego.

Polityka energetyczna innych państw regionu

Korzystanie z energii wodnej jest atrakcyjne dla wszystkich państw rozwijających się dorzecza Mekongu. Największe, a zarazem najszybciej wzrastające zapotrzebowanie na energię elektryczną, oprócz Chin, wykazują Tajlandia i Wietnam (tabela 1); zgłaszają one również największe potrzeby w dziedzinie hydroenergii²³.

Tabela 1. Zapotrzebowanie energetyczne państw dorzecza Mekongu: dane i prognozy (MW).

ROK	2005	2010	2015	2020	2025
PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE KOMISJI RZECZNEJ MEKONGU					
KAMBODŻA	302	407	699	–	–
LAOS	291	648	1 216	1 487	–
TAJLANDIA	20 538	25 612	33 897	44 695	–
WIETNAM	9 255	20 000	31 495	50 000	68 440
PARTNERZY DIALOGU KOMISJI RZECZNEJ MEKONGU					
MYANMAR	966	1 593	–	–	–
CHINY (SIEĆ POŁUDNIOWA)	69 590	114 300	–	–	–

Źródło: State of the Basin Report 2010..., op. cit., s. 26.

Hydroenergetyka może być sposobem na elektryfikację najsłabiej rozwiniętych krajów regionu, a co za tym idzie — przyczynić się do szybszego rozwoju gospodarczego, w szczególności obszarów wiejskich. Możliwości te wydają się tym bardziej warte wykorzystania, że duża część potencjału energetycznego znajduje się w obszarach o relatywnie niskim poziomie elektryfikacji, tj. Laosie, Wietnamie, Myanmarze (oraz chińskiej prowincji Yunnan)²⁴. Szczególną aktywność w tej dziedzinie wykazuje Laos, realizujący swoje plany dotyczące eksportu energii. Oprócz szeregu mniejszych tam, umiejscowionych na dorzeczach Mekongu, zgłosił on pro-

²³ C. Middleton, J. Garcia, T. Foran, *Old and New Hydropower Players in the Mekong Region: Agendas and Strategies*, [w:] *Contested Waterscapes In The Mekong Region: Hydropower, Livelihoods And Governance*, red. F. Molle, T. Foran, M. Käkönen, Earthscan, Londyn 2009, s. 23.

²⁴ K. Mehtonen, *Do The Downstream Countries Oppose The Upstream Dams?* [w:] *Modern Myths Of The Mekong. A critical review of water and development concepts, principles and policies*, red. M. Kumm, M. Keskinen, O. Varis, Water & Development Research Group, Helsinki 2008, s. 162.

jekt własnej kaskady w dolnym biegu. Ma ona obejmować łącznie 12 tam w Laosie, Kambodży i Tajlandii, a ich potencjał produkcyjny ma sięgać 8 GW²⁵.

Jednak w działaniach państw w tej dziedzinie widoczna jest asymetria potencjałów — nie tylko politycznych czy gospodarczych, lecz również dotyczących wykorzystania potencjału energetycznego rzeki. Zarządzania nurtem rzeczonym dla zaspokojenia potrzeb energetycznych podejmują się głównie państwa górnego biegu — pod tym względem uprzywilejowane są przede wszystkim położone w najwyższej części biegu Chin. Większość państw dolnego biegu, dla których zachwianie cykliczności wylewów rzecznych oznacza zaburzenie rozwijającej się gospodarki rolnej, nie wykazują dużej aktywności w tym zakresie (tabela 2). Zwyczajowo przyjęło się upatrywać w nich ofiary deregulacji nurtu rzecznego, wywołane wzrostem zaangażowania Chin.

Tabela 2. Sposoby wykorzystania Mekongu przez państwa przybrzeżne i ich konsekwencje.

PAŃSTWO	SPOSODY WYKORZYSTANIA RZEKI	NEGATYWNE KONSEKWENCJE
CHINY	– hydroenergia – kanał transportu	– deregulacja wylewów – przejmowanie osadów
TAJLANDIA	– irygacja	– degradacja środowiska – zmiany w nurcie
LAOS	– hydroenergia – poławianie zasobów żywych – kanał transportu	– deregulacja wylewów – przejmowanie osadów
KAMBODŻA	– poławianie zasobów żywych – irygacja – potencjał energetyczny	– możliwe przełowienie zasobów żywych
WIETNAM	– irygacja – hydroenergia	– degradacja środowiska – degradacja wód delty

Współpraca subregionalna

Czynnikiem wpływającym na relacje Chin z innymi państwami dorzecza Mekongu jest zaangażowanie CHRL w rozwój gospodarczy subregionu. Odbywa się ono za pośrednictwem poligonów wzrostu (głównie GMS oraz tzw. Złotego Czworokąta²⁶),

²⁵ Projekty Laosu spotykają się jednak z krytyką i sprzeciwem Wietnamu, Tajlandii i Kambodży ze względu na przewidywane katastrofalne skutki dla środowiska naturalnego. Zob. szerz. D. Brown, *Mekong dams test a 'special relationship'*, „Asia Times”, 2011, <http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/ME18Ae01.html>, [21.05.2012].

²⁶ Złoty Czworokąt (*Golden Quadrangle*), powołany w 1993 r. i zrzeszający Chiny, Myanmar, Laos

a także w formie pomocy rozwojowej (Official Development Aid, ODA), udzielanej przez Chiny państwom regionu.

Chiny angażują się w rozwój dorzecza Mekongu od 2001 r., za pośrednictwem GMS oraz Strategii Współpracy Gospodarczej Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong. W relacjach gospodarczych z państwami dorzecza Mekongu stawiają one przede wszystkim na inwestycje w rozwój infrastruktury oraz tworzenie specjalnych stref ekonomicznych. Ma to pozwolić na rozbudowę i pełniejsze wykorzystanie istniejącego w tych państwach potencjału ekonomicznego. Do najważniejszych projektów infrastrukturalnych zrealizowanych z udziałem Chin można zaliczyć budowę dróg Kunming — Hanoi — Haiphong oraz Kunming — Nanning — Hanoi, które na odcinkach chińskich zostały podniesione do standardu dróg ekspresowych²⁷, ponadto, za pośrednictwem ASEAN, CHRL finansuje szereg projektów dotyczących rozbudowy kapitału ludzkiego²⁸. Powstające w państwach Strefy Wielkiego Mekongu projekty są w dużej części inwestycjami chińskimi lub stanowią formę pomocy rozwojowej dla państw CLMV²⁹. Działania te ocenić można jako skuteczną drogę do podnoszenia poziomu rozwoju gospodarczego państw GMS i większej integracji ekonomicznej Azji Południowo-Wschodniej³⁰.

Te przykłady wskazują, że w kwestiach współpracy gospodarczej Chiny wypełniają założenia „odpowiedzialności międzynarodowej”, angażując się w rozwój całego regionu, uwzględniając obok własnych również interesy państw o mniejszym potencjale i zapewniając różnorodne korzyści wszystkim uczestnikom współpracy. Należy jednak pamiętać, że stosunki ekonomiczne mają zdecydowanie bardziej

i Tajlandię, jest instytucją pośrednią między sformalizowanym poligonem wzrostu a luźnym forum konsultacyjnym. Działania w ramach Złotego Czworokąta koncentrują się na współpracy w dziedzinie turystyki oraz poprawy możliwości nawigacyjnych na Mekongu. Zob. szerz. A. Boyd, *Fears of Mekong free-for-all as China goes it alone*, „Asia Times”, 2002, <http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/DK16Ae02.html>, [21.05.2012]; Hong-gang Xu, Ji-gang Bao, Chang-chun Zhou, *Effectiveness of regional tourism integration: Case of Quadrangle Economic Cooperation Zone in Great Mekong Region*, „Chinese Geographical Science”, volume 16 (2006), issue 2, s. 141n.

²⁷ *China-ASEAN Cooperation: 1991–2011*, ASEAN-China Center, 2011, <http://www.asean-china-center.org/english/2011–11/16/c_131249656_7.htm>, [21.05.2012].

²⁸ Zob. szerz. np. Zhang Haibing *China's Aid to Southeast Asia* [w:] *ASEAN-China Economic Relations*, red. Saw Swee-Hock, Institute of Southeast Asian Studies, 2007, s. 256–257.

²⁹ Zob. szerz. Zhu Zhenming *China's Economic Aid to the CLMV as Its Economic Cooperation with Them* [w:] *A China-Japan Comparison of Economic Relationships with the Mekong River Basin Countries*, red. M. Kagami, BRC Research Reports, nr 1 (2009), s. 69n., <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Brc/pdf/o1_chinaseconomic.pdf>, [18.05.2012].

³⁰ Szerz. na temat współpracy gospodarczej Chin z państwami GMS i oceny jej skuteczności zob. np. I. Masami *GMS Economic Cooperation And Its Impact On CLMV Development* [w:] *Development Strategy for CLMV in the Age of Economic Integration*, red. Chap Soharit, ERIA Research Project Paper, nr 4 (2007), s. 115n., <<http://www.eria.org/research/images/pdf/PDF%20No.4/No.4-part1–4-GMS.pdf>>, [18.05.2012].

kooperacyjny charakter niż kwestie bezpieczeństwa, w tym także bezpieczeństwa energetycznego.

Postawa Chin wobec zagadnienia hydroenergetyki. Chińska polityka działań jednostronnych

Mimo chińskiego zaangażowania w rozwój państw z dorzecza Mekongu — Laosu, Kambodży, Wietnamu, Myanmaru i Tajlandii — w polityce Pekinu dotyczącej zarządzania nurtem rzeczny na potrzeby hydroenergetyczne dominują zachowania jednostronne, co spotyka się z licznymi głosami krytyki. Władze ChRL oskarżane są o wykorzystywanie swojej silniejszej pozycji negocjacyjnej i wymuszanie ustępstw niekorzystnych dla mniejszych państw. Zarzuca się im także podejmowanie decyzji jednostronnie, bez konsultacji z państwami dolnego biegu, co powoduje dla tych państw daleko idące negatywne konsekwencje, takie jak zaburzanie równowagi ekologicznej regionu, a co za tym idzie — naruszanie struktury ekonomicznej i rolniczej w dorzeczu i delcie Mekongu³¹.

Najważniejszym projektem Chin na Mekongu jest projekt kaskady Mekongu w górnym biegu rzeki³², mający umożliwić pełniejsze wykorzystanie obecnego tam potencjału hydroenergetycznego³³. Decyzje o utworzeniu i wprowadzeniu w życie tych projektów Pekin podjął samodzielnie, z pominięciem zarówno bilateralnych konsultacji z państwami dolnego biegu, jak i istniejącego międzynarodowego forum, jakim jest GMS. Swoje zachowanie Chin uzasadniały „wyłącznie pozytywnymi konsekwencjami” instalacji tam, obejmującymi zarazem jedynie odcinek rzeki przepływający przez ChRL i Laos. Najważniejszym pozytywnym skutkiem miało być uregulowanie cyklu pływów rzeki poprzez zwiększenie poziomu wód w porze suchej, a zarazem ograniczenie wylewów i powodzi w porze deszczowej³⁴. Ponadto realizacja całego projektu kaskady miała również ograniczyć cofanie się wody słonekiej w głąb delty³⁵. Wyjaśnienie to było jednak podważane przez inne państwa,

³¹ Szerz. na temat możliwych konsekwencji chińskich tam hydroenergetycznych dla gospodarki i środowiska państw położonych w dolnym biegu Mekongu zob. np. Lu Xi Xi, Wang Jian-Jun, C. Grundy-Warr *Are the Chinese dams to be blamed for the low water levels in the Lower Mekong?* [w:] *Modern Myths...*, op. cit., s. 45n.

³² W dalszej części tekstu — o ile nie zaznaczono inaczej — określenie „Mekong” odnosi się wyłącznie do głównego biegu rzeki, z pominięciem jej dopływów. Stąd też omawiane są wyłącznie projekty tam wodnych na głównym biegu, z pominięciem instalacji na dopływach. Stan budowy tam rzecznych w całym dorzeczu Mekongu, tj. wraz z dopływami, zob. *Mekong Basin Hydropower Map*, Challenge Program on Water and Food, 2011, <<http://mekongwaterandfood.org/cpwf-in-the-mekong/45>>, [23.05.2012].

³³ Szersze omówienie poszczególnych chińskich tam na Mekongu zob. np. K. Mehtonen, *Do The Downstream...*, op. cit., s. 163 (tabela 3).

³⁴ Lu Xi Xi, Wang Jian-Jun, C. Grundy-Warr, *Are the Chinese...*, op. cit., s. 39–40.

³⁵ M. M. Baker, *The Mekong Cascade*, „Executive Intelligence Review”, volume 27 (2000), issue 48,

zwłaszcza wobec protestów lokalnych społeczności rolników i rybaków, przypisujących deregulację i nieprzewidywalność Mekongu właśnie działaniom Chin³⁶.

Największym problemem pozostaje jednak kwestia braku konsultacji i otwartości w procesie decyzyjnym Chin. Wyrazem tej niechęci jest brak chińskiej zgody na włączenie się do międzynarodowych forów poświęconych tej tematyce. Roli tej nie spełnia GMS, która jest przede wszystkim poligonem wzrostu. Chiny nie zdecydowały się przystąpić do wyspecjalizowanej instytucji przeznaczonej do dyskusowania problemów państw dorzecza, czyli Komisji Rzecznej Mekongu (Mekong River Basin Commission, MRC)³⁷, pozostając przy statusie partnera dialogu. Mimo podpisania przez CHRL w 2002 r. umowy o dostarczaniu do MRC danych hydrologicznych dotyczących pory deszczowej³⁸, Komisja nie ma możliwości oddziaływania na Pekin ani egzekwowania podjętych zobowiązań³⁹. Problem braku dostępu do informacji nie dotyczy tylko innych państw lub instytucji międzynarodowych. Wielu naukowców, nawet tych popierających rządowe projekty budowy tam, skarży się, że większość danych hydrologicznych i meteorologicznych ma status tajemnicy państwowej⁴⁰. Chiny celowo nie informowały pozostałych państw GMS o swoich planach, aż do momentu rozpoczęcia ich realizacji w latach 90. XX w.⁴¹. Przyczynia się to do powstawania poczucia zagrożenia w państwach dolnego biegu Mekongu oraz stanowi rzeczywiste utrudnienie w ocenie faktycznych korzyści i strat wynikających z budowy tam dla wszystkich państw regionu.

Ponadto — w przeciwieństwie do współpracy gospodarczej — zarządzanie nurtem rzeczny jest bliższe realistycznemu conceptowi „gry o sumie zerowej”⁴². Podejmowane przez Chiny działania są nakierowane na uzyskiwanie jednostronnych korzyści; świadczy o tym nie tylko brak konsultacji i możliwości wyrażenia świadomej i swobodnej zgody przez zainteresowane strony, lecz także charakter

s. 18–19.

³⁶ Y. Lee, *China Hydropower Dams in Mekong River Give Shocks to 60 Million*, Bloomberg Markets Magazine, <<http://www.bloomberg.com/news/2010-10-26/china-hydropower-dams-in-mekong-river-give-shocks-to-60-million.html>>, [18.05.2012].

³⁷ Członkami MRC są Tajlandia, Laos, Wietnam oraz Kambodża; Chiny i Myanmar pozostają jedyne partnerami dialogu. Zob. szerz. *The Story of Mekong Cooperation*, Mekong River Commission, <<http://www.mrcmekong.org/about-the-mrc/history/>>, [18.05.2012].

³⁸ *Q&A - Frequently Asked Questions about the Mekong River Commission*, Mekong River Commission, <<http://ns1.mrcmekong.org/faq.htm>>, [20.05.2012].

³⁹ M. Richardson, *Dams in China Turn the Mekong Into a River of Discord*, Yale Center for the Study of Globalization, 2009, <<http://yaleglobal.yale.edu/content/dams-china-turn-mekong-river-discord>>, [20.05.2012].

⁴⁰ *Dammed if they do*, „The Economist” 2010, <http://www.economist.com/node/16539240?story_id=E1_TGVPJNQD>, [21.05.2012].

⁴¹ E. Goh, *China In The Mekong River Basin: The Regional Security Implications Of Resource Development On The Lancang Jiang*, Institute of Defence and Strategic Studies in Singapore, 2004, s. 4, <<http://www.rsis.edu.sg/publications/WorkingPapers/wp69.pdf>>, [19.05.2012].

⁴² Zob. szerz. A. Liebman, *Trickle-down hegemony? China's "Peaceful Rise" and the dam building on the Mekong*, „Contemporary Southeast Asia”, vol. 27 (2005), nr 2, s. 287–288.

budowanych instalacji. Chińska kaskada na Mekongu — wbrew zapewnieniom władz — może nie być zdolna do sprawnego regulowania pływów, gdyż została ona zaprojektowana jako narzędzie do uzyskiwania energii. Ponadto proces napełniania tam jest długotrwały i wiąże się z ograniczeniem ilości wody docierającej do państw dolnego biegu⁴³. Mimo chińskich zapewnień o nieszkodliwości kaskady na Mekongu, działania jednostronne — choć nie doprowadzą do eskalacji konfliktu — mogą prowadzić do pogorszenia poczucia bezpieczeństwa w regionie i negatywnie wpływać na relacje Chin z pozostałymi państwami GMS⁴⁴.

Tego rodzaju działania wydają się zaprzeczać polityce „odpowiedzialnego mocarstwa” — stanowią one raczej argument na rzecz tezy o hegemonicznych aspiracjach ChRL wobec państw regionu Mekongu i szerzej Azji Południowo-Wschodniej⁴⁵. Stoją one również w sprzeczności z ideologią przyświecającą udzielaniu pomocy rozwojowej państwom należącym do GMS. Taką konkluzję wydaje się potwierdzać również opinia publiczna państw dolnego biegu Mekongu, nie tylko oskarżająca chińskie tamy o powodowanie katastrof ekologicznych, lecz również zarzucająca rządowi pekińskiemu szantaż i wymuszanie zgody państw o mniejszym potencjale⁴⁶.

W stronę „odpowiedzialności międzynarodowej”

Przytoczona wyżej krytyka chińskiej działalności hydroenergetycznej na Mekongu nie oddaje jednak całości obrazu. Zwłaszcza w ostatnich latach można obserwować zmianę chińskiego nastawienia do tego problemu. Kluczowym jej przejawem jest ewolucja władz w Pekinie, zmierzająca do zwiększenia kooperatywności działań w zakresie polityki hydroenergetycznej. Pierwszym jej sygnałem jest deklaracja delegacji chińskiej podczas szczytu MRC w Hua Hin w 2010 r. dotycząca upublicznienia szerszych informacji o gromadzeniu i wypuszczaniu wody w chińskich

⁴³ E. Goh, *China In The...*, op. cit., s. 4–5.

⁴⁴ Ł. Fijałkowski, *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej. Normy — instytucje — ład regionalny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010, s. 150.

⁴⁵ Hegemonistyczne aspiracje Chin wobec Mekongu i ich zdolność wywierania presji na pozostałe państwa dorzecza dobrze ilustruje zgoda Myanmaru, Laosu i Tajlandii na uruchomienie wspólnych patroli bezpieczeństwa na rzece od grudnia 2011 r., w odpowiedzi na zabójstwo 13 chińskich marynarzy w październiku 2011 r. Dają one Chińczykom możliwość patrolowania całego tzw. Złotego Trójkąta — obszaru intensywnego przemytu narkotyków. Zob. szerz. *Mekong River four-nation patrols begin after attacks*, BBC News, 2011, <<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-16119515>>, [22. 05. 2012]; *China launches joint patrols along Mekong River with neighbors*, Xinhua, 2011, <http://news.xinhuanet.com/english/china/2011-12/10/c_131298679.htm>, [22.05.2012].

⁴⁶ Szczegółową analizę reakcji opinii publicznej i mediów państw dolnego biegu Mekongu na budowę chińskich tam hydroelektrycznych zob. K. Mehtonen, *Do The Downstream...*, op. cit., s. 167–168.

tamach⁴⁷. W czerwcu 2010 r. Chiny zaprosiły również przedstawicieli Tajlandii, Laosu, Kambodży i Wietnamu do odwiedzenia tam Xiaowan oraz Jinghong⁴⁸. Nie oznacza to wprowadzenia przez władze chińskie zasady pełnej jawności danych — stanowi jednak odpowiedź na oskarżenia o utajnianie skutków funkcjonowania tam. Ponadto krok ten ma istotny wymiar symboliczny, oznacza bowiem, że władze w Pekinie dostrzegły i uznały potrzebę współpracy i konsultacji z innymi państwami dorzecza Mekongu.

Odpowiedź na zarzuty państw dolnego biegu, świadcząca jednocześnie o zmianie podejścia Pekinu do kwestii energetyki wodnej, stanowi wprowadzenie do chińskich projektów elementów zrównoważonego rozwoju, przede wszystkim w dziedzinie ochrony środowiska. Choć działania Chin dalekie są od doskonałości i w dalszym ciągu są one adresatem zarzutów o niedoszacowanie ekologicznych kosztów swoich inwestycji⁴⁹, wyraźne jest zaangażowanie inwestorów chińskich w dialog z instytucjami działającymi na rzecz ochrony środowiska naturalnego (rządowymi i pozarządowymi). Szczególnym przykładem jest państwowe przedsiębiorstwo Sinohydro, pracujące nad stworzeniem własnej polityki ekologicznej. Zwróciło się ono do Global Environmental Institute, ważnej chińskiej organizacji pozarządowej, o konsultacje kosztów ekologicznych i społecznych budowy tamy Nam Ngum 5 w Laosie⁵⁰. Uzyskana opinia została potwierdzona przez inne ośrodki zajmujące się tą problematyką, a działania Sinohydro zostały pozytywnie zaopiniowane przez Azjatycki Bank Rozwoju (Asian Development Bank, ADB)⁵¹. Własną politykę w dziedzinie ochrony środowiska i oceny rzeczywistych kosztów ekologicznych realizowanych inwestycji od 2004 r. tworzy również China Exim Bank, jedna z najważniejszych instytucji finansujących rozbudowę chińskich projektów hydroenergetycznych (w kraju i za granicą)⁵².

Realizacja chińskiego projektu budowy tam na Mekongu stała się bodźcem dla państw dolnego biegu do większego zaangażowania w tej dziedzinie. Obecnie Laos, Kambodża i Tajlandia również realizują projekt kaskady 12 tam w dolnym biegu rzeki; plany ich utworzenia powstały już w latach 50. XX w., jednak ich realizację powstrzymywało niekorzystne środowisko międzynarodowe zimnej wojny; Chiny

⁴⁷ MRC Hua Hin Declaration. "Meeting the Needs, Keeping the Balance: Towards Sustainable Development of the Mekong River Basin", Mekong River Commission, 2010, <<http://www.mrcsummit2010.org/MRC-Hua-Hin-Declaration-05-Apr-10.pdf>>, [18.05.2012].

⁴⁸ *Dammed if they do...*, op. cit.

⁴⁹ N. Hungerford, K. Yam, *Comments on the Nam Ngum 5 Hydropower Project (Lao PDR)*, International Rivers, <<http://www.internationalrivers.org/climate-change/carbon-offsets/comments-nam-ngum-5-hydropower-project-lao-pdr>>, [18.05.2012].

⁵⁰ P. Bosshard, *China's Overseas Dam Builders: from Rogue Players to Responsible Actors?*, „The Asia-Pacific Journal: Japan Focus”, <<http://japanfocus.org/-Peter-Bosshard/3347>>, [23.05.2012].

⁵¹ *Nam Ngum 5: Environmental & Social Review Summary*, International Finance Corporation, <<http://www.ifc.org/ifcext/spiwebsite1.nsf/ProjectDisplay/ESRS30275>>, [18.05.2012].

⁵² P. Bosshard, *China's dam builders clean up overseas*, „Asia Times” 2010, <http://www.atimes.com/atimes/China_Business/LE12Cb02.html>, [12.06.2012].

nie tylko przyczyniły się do przywrócenia zainteresowania tymi projektami, lecz również wydatnie pomagają we wprowadzeniu ich w życie. Istotnym elementem strategii „odpowiedzialnego mocarstwa”, zbieżnym z ideą udzielanej państwom GMS pomocy rozwojowej, są inwestycje chińskich spółek państwowych i przedsiębiorstw prywatnych w infrastrukturę energetyki wodnej pozostałych krajów GMS. Wcześniej budowa tam była finansowana głównie za pomocą pożyczek udzielanych przez instytucje międzynarodowe (ADB i Bank Światowy)⁵³. Obecnie większość przedsięwzięć tego typu jest finansowana przez kapitał prywatny; chińskie przedsiębiorstwa państwowe są zaangażowane w wykonanie 4 z 12 projektów, a ich wkład finansowy stanowi około 40 proc. kapitału przeznaczonego na realizację całej kaskady w dolnym biegu⁵⁴. Chińskie spółki uczestniczą w projektowaniu tamy w Sambor w Kambodży (Southern China Power Grid Company oraz China Guodian Corporation sporządzały plany wydajności tamy)⁵⁵ oraz w budowie tam w Xanakham, Pak Beng i Pak Lay w Laosie (przede wszystkim Sinohydro oraz Datang International)⁵⁶.

Ponadto warto nadmienić, że dotychczasowy stan badań nie pozwala na wykazanie bezpośredniej relacji przyczynowo-skutkowej między obecnie funkcjonującymi chińskimi tamami a deregulacją pływów i degradacją środowiska Mekongu⁵⁷. Sprawia to, że faktyczne koszty i zyski płynące z działań Chin są trudne do oszacowania. Częściowo wynika to ze stosowanej przez Pekin polityki ograniczania dostępu do informacji, jednak z drugiej strony obciążanie CHRL całością odpowiedzialności wydaje się być elementem polityki mediów. Podmioty wyrażające najostrzejszą krytykę ograniczają się często do społeczności lokalnych, nie obejmują natomiast rządów państw, które również realizują swoje plany rozwoju hydroenergetyki na Mekongu z pominięciem procesu konsultacyjnego. Zarówno prasa, jak i organizacje pozarządowe często są jednostronne w swoich sądach,

⁵³ P. Hirsch, *Cascade effect: The Mekong River and China's Hydropower Ambitions*, Our Future Planet, 2011, <<http://www.ourfutureplanet.org/news/528>>, [21.05.2012].

⁵⁴ Szerz. na temat własności kapitału zaangażowanego w budowę zob. G. Lee, N. Scurrah, *Power and responsibility. The Mekong River Commission and Lower Mekong mainstream dams*, Oxfam Australia and University of Sydney 2009, s. 12–14.

⁵⁵ *Sambor Dam*, International Rivers, <<http://www.internationalrivers.org/campaigns/sambor-dam>>, [23.05.2012].

⁵⁶ *MRC SEA of Hydropower on the Mainstream Mekong: Overview of Findings and Recommendations*, International Centre for Environmental Management, 2011, <http://www.icem.com.au/documents/envassessment/mrc_sea_hp/cscap%20presentation/SEA_CSCAP_findings_conclusions_overview21March2011_short.pdf>, [18.05.2012]. Szerz. na temat zaangażowania chińskich przedsiębiorstw państwowych i kapitału w budowę instalacji hydroenergetycznych w dorzeczu Mekongu (nie tylko w głównym biegu) zob. C. Middleton, *The Sleeping Dragon Awakes: China's growing role in the business and politics of hydropower development in the Mekong Region*, International Rivers, 2008, <http://www.internationalrivers.org/files/attached-files/sleepingdragonawakes_watershed_novo8_text_only.pdf>, [23.05.2012].

⁵⁷ Zob. szerz. Lu Xi Xi, Wang Jian-Jun, C. Grundy-Warr, *Are the Chinese...*, op. cit., str. 40n.

przedstawiając wybiórczy, a zarazem negatywny obraz zachowania Chin wobec państw dolnego biegu⁵⁸.

Można zatem obserwować powolną, ale pozytywną ewolucję chińskiego podejścia do problemu tam hydroenergetycznych na Mekongu. Rezygnacja z całkowicie unilateralnego podejścia i wprowadzenie mechanizmów powiadamiania pozostałych państw GMS o skutkach swoich operacji zbliża Chiny do wytycznych ustanowionych przez Światową Komisję do spraw Tam (World Dam Commission, WDC), które wymieniają dostęp do informacji jako jedno z najważniejszych kryteriów pożądaney przez nie „międzynarodowej odpowiedzialności”⁵⁹.

Podsumowanie

Przytoczone powyżej przykłady działań podejmowanych przez Państwo Środka w regionie Mekongu nie dają jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy Chiny spełniają warunki, by mogły być uznane za „mocarstwo odpowiedzialne”. Wewnętrzna sprzeczność ich zachowań, dająca niekiedy pierwszeństwo rozwiązaniom o charakterze unilateralnym i dominacyjnym, każe powątpiewać w szczerość ich intencji. Skłonność do podejmowania działań jednostronnych w sytuacjach, w których cieszą się uprzywilejowaną pozycją, a konsultacje i uzyskanie zgody nie są prawnie wymagane, może budzić uzasadnione obawy państw dolnego biegu. Jak dotąd Chiny nie przystąpiły do MRC ani nie stworzyły mechanizmu konsultacji międzynarodowych, który włączałby w proces podejmowania decyzji inne strony zainteresowane. Stanowi to najważniejszą wytyczną sformułowaną przez WDC⁶⁰, a zarazem najistotniejsze oczekiwanie wyrażane przez państwa dolnego biegu. Dotychczasowy system nie umożliwił pozostałym państwom lub grupom interesu wyrażenia swobodnej i świadomej zgody na działania Chin z uwzględnieniem dostępnych informacji o konsekwencjach. Dlatego też kolejnym ważnym postulatem zgłaszanym przez pozostałe państwa GMS jest pełne przystąpienie CHRL do Międzynarodowej Komisji Rzecznej Mekongu oraz nadanie temu ugrupowaniu pewnych uprawnień wykonawczych⁶¹.

⁵⁸ Szerz. na temat polityki mediów państw dolnego biegu Mekongu w kwestii budowy chińskiej kaskady zob. K. Mehtonen, *Do The Downstream...*, op. cit., s. 166–168.

⁵⁹ Z. Noam, P. Deetes *Chinese Hydropower Investment in the Mekong Region — Impacts and Opportunities for Cooperation: Perspectives from Civil Society*, China-ASEAN Power Cooperation & Development Forum 2007, <<http://www.ibiblio.org/obl/docs2/ChinaHydroPowerInMekon.pdf>>, [19.05.2012].

⁶⁰ *Ibidem*, s. 24–25.

⁶¹ Szerz. na temat oczekiwań państw dolnego biegu zob. np. Dao Trong Tu, *A Vietnamese Perspective on Proposed Mainstream Mekong Dams*, Stimson Center, <<http://www.stimson.org/summaries/a-vietnamese-perspective-on-proposed-mainstream-mekong-dams/>>, [19.05.2012].

Jednak wyraźnie widoczne są stopniowe zmiany w nastawieniu rządu w Pekinie do kwestii większej multilateralizacji problemu hydroenergetyki na Mekongu. Dostrzeżono potrzebę informowania pozostałych zaangażowanych państw o faktycznym funkcjonowaniu chińskich tam, co stanowi ważny krok w dobrym kierunku. Udzielenie dostępu do informacji pozwoli bowiem nie tylko na budowę większego zaufania między państwami GMS, lecz jest również sygnałem otwartości Chin i ich odpowiedzialności za kontrolę prawidłowego funkcjonowania obiektów o znaczeniu międzynarodowym. Ponadto udział chińskich spółek w projektach budowy infrastruktury hydroelektrycznej na terenie innych państw wymusza wprowadzenie elementu konsultacji, niezbędnego dla jak najpełniejszej oceny konsekwencji budowy tam dla środowiska naturalnego i społeczności lokalnych. Nie bez znaczenia jest także fakt, że budowa tam w krajach dolnego biegu Mekongu na podstawie inwestycji chińskich ma również pozytywny wpływ na rozwój ekonomiczny tych państw, wyrażając się w dwóch aspektach: po pierwsze, umożliwia pełniejszą elektryfikację kraju i stworzenie ogólnokrajowych sieci energetycznych (szczególnie wyraźny przykład tego stanowi Kambodża)⁶², a po drugie — jak w przypadku Laosu — umożliwia rozpoczęcie handlu międzynarodowego uzyskanymi dzięki elektrowniom wodnym zasobami energii elektrycznej⁶³.

Podsumowując powyższe argumenty, można stwierdzić, że Chiny nie spełniają jeszcze kryteriów postawy „odpowiedzialnego mocarstwa” w relacjach z państwami Strefy Wielkiego Mekongu w dziedzinie hydroenergetyki. Zbyt duża jest skłonność władz w Pekinie do wykorzystywania pozycji dominacji, przejawiająca się w ograniczaniu pozostałym stronom zainteresowanym dostępu do informacji i możliwości partycypacji w procesie decyzyjnym. Jednakże obserwowane pozytywne sygnały ze strony Pekinu pozwalają mieć nadzieję na stopniową zmianę podejścia CHRL do tej problematyki. Znacząca zmiana jakościowa, jaką jest dobrowolne udzielenie innym państwom GMS dostępu do informacji, może wskazywać na to, że Chiny zaczną dostrzegać długofalowe zalety polityki kooperatywnej i włączą do swojego procesu decyzyjnego mechanizm konsultacji. Działanie takie nie tylko przyniosłoby pozytywne konsekwencje w dłuższym okresie, zwłaszcza w dziedzinach ochrony środowiska oraz bezpieczeństwa ludzkiego społeczeństwa lokalnych, lecz również stanowiłyby dowód dla świata, że nawet w kwestiach tak ważnych, jak bezpieczeństwo energetyczne i hydroenergia, Chiny postępują zgodnie z zasadami odpowiedzialności międzynarodowej.

⁶² C. Sokha, *China Transforms Cambodia's Electricity*, Asia-Pacific Probe Media Foundation, <http://www.newsmekong.org/china_transforms_cambodias_electricity/>, [19.05.2012].

⁶³ Szerz. np. X. Phomsoupha, *Hydropower Development Plans and Progress in Lao PDR*, „Hydro Nepal” vol. 4 (2009), s. 15n.

* ABSTRAKT *

Bezpieczeństwo energetyczne jest obecnie jednym z priorytetów polityki Pekinu, a rozwój produkcji energii odnawialnych — w szczególności hydroenergii — ma dla rządu znaczenie kluczowe. Sprawia to, że Chiny wykorzystują swoją przewagę potencjałów do rozbudowy tam hydroenergetycznych na Mekongu, zaniedbując obowiązki „odpowiedzialnego mocarstwa” względem pozostałych państw dorzecza. Jednak ostatnio widoczne są zmiany w polityce ChRL, świadczące o przyjęciu postawy kooperacyjnej.

Celem niniejszej pracy jest porównanie dwóch postaw ChRL wobec państw dorzecza Mekongu — kooperacyjnej i dominacyjnej — w dziedzinie hydroenergetyki. Tekst jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy w sytuacji, gdy dyskusja toczy się nad zagrożeniem stabilności energetycznej, kluczowym dla bezpieczeństwa Chin, potrafią one zastosować się do zasad odpowiedzialności międzynarodowej.

Joanna Dobkowska — Absolwentka Instytutu Stosunków Międzynarodowych uw, doktorantka w zakresie nauk o polityce na Uniwersytecie Warszawskim. Zainteresowania badawcze: regionalizacja i szeroko pojęte bezpieczeństwo w Azji Południowo-Wschodniej.